

Література

1. Амонашвили Ш.А. Воспитание и образовательная функция оценки учения школьников / Ш.А. Амонашвили. – М., 1984. – С. 12.
2. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / А.І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
3. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. / [за ред. В.І. Лозової]. – Х. : ОВС, 2006. – 496 с.
4. Пташний О.Д. Теорія і практика контролю результатів навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів України у другій половині ХІХ ст. : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / О.Д. Пташний. – Х., 2003. – 20 с.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : в 2 т. / С.Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1989. – Т. 2. – С. 43.

ХОМЕНКО В.В.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ТА ЕТАПИ ЇХ РОЗВИТКУ

Останнім часом Уряд України значну увагу приділяє реформуванню системи освіти та її спрямованості на інтеграцію до Європейського Союзу у зв'язку з приєднання до Болонського процесу. Радикальна модернізація освіти в такому напрямі можлива лише за умови широкого використання в навчальному процесі технічних засобів навчання (ТЗН). У концепції професійної освіти України зазначено, що існуюча система підготовки педагогічних працівників недостатньо орієнтована на роботу в нових соціально-економічних умовах і вимагає вдосконалення розвитку одного з пріоритетних напрямів – застосування сучасних технічних засобів навчання. З огляду на це особливо цінним для освітян є вивчення та систематизація вітчизняного та зарубіжного досвіду використання ТЗН у процесі навчання у вищому навчальному закладі в історичному аспекті. Це дасть змогу порівняти рівень інноваційних проектів навчання минулого та сучасного, вітчизняного й зарубіжного, віднайти в історико-педагогічному процесі раціональні способи вдосконалення навчально-виховного процесу, які можна використовувати в процесі реформації сучасного освітнього простору.

Технічні засоби навчання досліджували С.І. Архангельський, Ю.Н. Кушелев, О.Г. Молибог, О.І. Тарнопольський, І.І. Тихонов та ін. Проте, як засвідчує наукова література, вчені не проводили аналізу в ретроспективі поняття ТЗН.

Метою статті є аналіз генезису терміна “технічні засоби навчання” на основі вивчення літератури, визначення етапів розвитку ТЗН.

Технічні засоби навчання, згідно з визначенням “Великої радянської енциклопедії”, це системи, комплекси, обладнання та апаратура, що застосовуються для обробки інформації в процесі навчання з метою підвищення його ефективності [8].

Схоже визначення дає і П.І. Підкасистий. Технічні засоби навчання – це пристрої, які допомагають учителю забезпечувати учнів навчальною інформацією, керувати процесами запам'ятовування, застосування та розуміння знань, контролювати результати навчання. У них є спеціальні блоки, що дають змогу зберігати й відтворювати програми інформаційного забезпечення, управляти пізнавальною діяльністю учнів і контролювати [6, с. 280].

За визначенням інших дослідників, технічні засоби навчання – це система засобів, що складається з двох взаємопов'язаних частин: специфічних навчальних посібників (носіїв аудіовізуальної інформації) й апаратури, за допомогою якої може бути подано інформацію, що містить певний навчальний посібник [7; 8].

Деякі науковці вважають, що ТЗН – це різноманітні технічні пристрої, які спрямовані на підвищення ефективності сприйняття навчального програмного матеріалу, перевірки рівня його засвоєння, опанування вміннями та практичними навичками застосування одержаних знань, а також різноманітних засобів механізації трудомістких процесів, що відбуваються під час навчання [5, с. 7–8].

Такі визначення ТЗН у цілому надають правильне розуміння їх сутності, однак вони відірвані від педагогічного процесу та не визначають ролі та місця ТЗН в ньому.

Такі вчені, як С.І. Архангельський, Ю.Н. Кушелєв, І.І. Тихонов, надають більш повне визначення терміна ТЗН, вони наголошують на певних аспектах їх ролі в навчальному процесі. Так, С.І. Архангельський вказує на здатність ТЗН стимулювати діяльність учнів, розвивати їх творче мислення. І.І. Тихонов зазначає про можливість поточного контролю та статистичних даних за допомогою ТЗН.

Дослідник О.Ю. Грачов розуміє під ТЗН сукупність спеціальних дидактичних матеріалів та технічних пристроїв, які допомагають інтенсифікувати режими функціонування каналів прямого та зворотного зв'язку в навчальному процесі [4, с. 13].

Отже, технічні засоби навчання включають у себе використання апаратури з метою більш ефективної передачі навчальної інформації, що вимагає створення спеціальних кінофільмів, діафільмів, магнітофільмів для використання їх у навчально-виховному процесі відповідно до дидактичних вимог та спрямованих на інтенсифікацію навчального процесу. Таким чином, ТЗН – це не тільки різноманітні технічні засоби, а й мета їх використання – опанування учнями навчальними знаннями, вміннями та навичками, що є особливою ознакою саме технічних навчальних засобів, яка відрізняє їх від будь-яких інших.

В історичному аспекті поряд із дефініцією “технічні засоби навчання” використовуються й такі терміни, як “педагогічна технологія” та “програмоване навчання”. Так, В.І. Боголюбов, досліджуючи еволюцію поняття “педагогічна технологія”, визначає етапи її розвитку.

Перший етап – середина 40–50-х рр. Цей період характеризується появою в навчальному процесі різноманітних технічних засобів навчання,

які допомагали при подачі нової інформації. Поширеними були звукові та зорові технічні засоби (магнітофони, програвачі, проектори, телевізори) [2, с. 123]. У цей період термін “технології в навчанні” використовували як синонім терміна “технічні засоби навчання”.

Другий етап – середина 50–60-х рр. дослідник виділив завдяки виникненню технологічного підходу, створенню теоретичної бази, в основу якої була покладена ідея програмованого навчання. У цей період були розроблені спеціальні аудіовізуальні засоби навчання, спрямовані на реалізацію навчальних цілей, створені електронні класи, лінгафонні кабінети, розроблені засоби зворотного зв'язку, початкові машини, тренажери тощо. На цьому етапі, як указує В.І. Боголюбов, замість терміна “технології в навчанні” використовують термін “технології навчання”, який уже є нетотожним терміну “технічні засоби навчання” та відрізняється від останнього поєднанням наукового опису сукупності використання засобів і методів педагогічного процесу, спрямованих на отримання результату [2, с. 123]. У 60-х рр. педагоги-дослідники поєднують програмоване та аудіовізуальне навчання в одному терміні “педагогічні технології”. Крім того, при класифікації ТЗН такі дослідники, як Г.В. Карпов, В.А. Романюк, виділяють в окремий вид ТЗН програмоване навчання, тоді як О.Г. Молібог, О.І. Таранов заперечують таку класифікацію [5, с. 10].

З огляду на це виникає необхідність з'ясувати, що розуміли вчені під терміном “програмоване навчання”. Проблему програмованого навчання досліджували Н.В. Александров, П.Я. Гальперін, Т.А. Ільїна, А.Н. Леонтьєв. Аналіз їх праць дає змогу стверджувати, що особливо бурхливо проходив розвиток програмованого навчання в Радянському Союзі у 60–70-х рр. завдяки швидкому технічному прогресу, що вимагало глибоких знань від молоді та розширення системи народної освіти, підняття її на вищий рівень. Це спричинило введення нових прогресивних педагогічних технологій. Саме до таких технологій у 60-ті рр. належало програмоване навчання. Засновником програмованого навчання був американський учений Б.Ф. Скіннер, який припустив, що подання матеріалу частинами, підкріплене контролем, буде сприяти більш ефективному засвоєнню знань учнями. Загальна характеристика такого навчання полягала в розподілі матеріалу, що вивчається, на невеликі, окремі порції – “кроки” чи “кадри”. Послідовне вивчення кожної порції матеріалу передбачало її термінову перевірку засвоєння. Проте в програмованому навчанні використання технічних пристроїв є необов'язковим. На нашу думку, головним у цьому виді навчання є управління пізнавальною та навчальною діяльністю учнів на основі зворотного зв'язку. Таким чином, учитель при подачі учням порції нового матеріалу пререверяє рівень засвоєння їх знань під час відповіді на контрольні запитання, а потім складає подальший план своїх дій: надавати новий матеріал чи повторити вивчений матеріал. При цьому як при подачі нового матеріалу, так і при перевірці його засвоєння учні можуть використовуватися книги, зошити з друкованою основою, а також технічні засоби навчання – машини.

У 60-ті рр. завданням програмованого навчання було поєднати педагогіку та кібернетику з метою використання теорії інформатизації та ідей управління навчальним процесом за допомогою зворотного зв'язку [1, с. 14]. Завдяки такій тенденції у 1962–1963 рр. визначився новий підхід до проблеми програмованого навчання, який на практиці втілювався в розробці програмованих посібників та навчальних машин. Вищезазначене дає підстави стверджувати, що засновники програмованого навчання не передбачали використання технічних засобів, ця тенденція виникла вже в процесі розвитку цієї теорії.

Цікавим є й той факт, що в 1966 р. дослідники, які вивчали програмоване навчання, сподівалися на поєднання вже розробленої на ті часи концепції П.Я. Гальперіна та А.Н. Леонтьєва, відомої як теорії розумових дій. Однак самі автори програмованого навчання розглядають як “процес, який проходить за схемою: стимул, реакція, підкріплення, та наголошують, що така схема програмованого навчання випускає такий аспект, як безпосереднє засвоєння, та залишає цю вирішальну ланку некерованою” [3, с. 58]. На жаль, дослідники в статті не розглядають використання техніки при організації програмованого навчання.

Таким чином, програмоване навчання різні вчені розуміли по-різному. Це поняття пройшло певний шлях розвитку від розуміння програмованого навчання як суто психологічного процесу до програмованого навчання з обов'язковим використанням техніки. На нашу думку, не можна ототожнювати ТЗН та програмоване навчання, оскільки ТЗН використовуються і як засіб реалізації програмованого навчання, а тому не варто виділяти програмоване навчання в окремий вид при класифікації ТЗН.

Третій етап – 70-ті рр. Цей період характеризується розширенням бази педагогічних технологій, її складових. Якщо раніше під цим поняттям розуміли програмоване й аудіовізуальне навчання, то в 70-ті рр. до нього входять інформатика та теорія комунікацій, педагогічна кваліметрія, системний аналіз і різні педагогічні науки (психологія навчання, теорія управління пізнавальною діяльністю, організація навчального процесу, наукова організація педагогічної праці) [2, с. 124]. У ці роки відбуваються методичні зміни в педагогічних технологіях, інтенсивно розвиваються нові технічні засоби. Дослідники визначають педагогічні технології як вивчення, розробку та використання на практиці принципів оптимізації навчального процесу на основі новітніх досягнень науки і техніки.

Четвертий етап – 80-ті рр. Він окреслюється виникненням комп'ютерних лабораторій, розвитком програмних засобів, використанням інтерактивного відео [2, с. 124].

В основу наведеної класифікації В.І. Боголюбов поклав ряд значних подій: 1946 р. – уведення плану аудіовізуального навчання в США, 1954 р. – виникнення ідеї програмованого навчання, 1961 р. – відкриття відділення технології навчання в університетах Каліфорнії, 1968 р. – розробка та впровадження мови програмованого ЛОГО в школі, 1976 р. – створення першого персонального комп'ютера Еппл, 1981 р. – використання з метою

навчання спеціальних програмованих засобів, дисплейних класів, 1990 р. – використання інтерактивних технологій [2, с. 124].

Автор зазначає, що термін “педагогічні технології” використовувався в трьох значеннях: як комплекс сучасних технічних засобів навчання, як процес комунікації, як визначення, що поєднує перші два: це засоби та процеси навчання [2, с. 124]. Ця класифікація відражає розвиток технічних засобів навчання за кордоном.

Висновки. Таким чином, технічні засоби навчання включають у себе використання апаратури з метою більш ефективної передачі навчальної інформації, що вимагає створення спеціальних кінофільмів, діафільмів, магнітофільмів тощо, з метою використання їх у навчально-виховному процесі відповідно до дидактичних вимог, та спрямовані на інтенсифікацію навчального процесу. У розвитку технічних засобів навчання виділяється чотири етапи.

Література

1. Актуальные проблемы программированного обучения // Советская педагогика. – 1966. – № 1. – С. 13–22.
2. Боголюбов В.И. Педагогическая технология: эволюция понятия / В.И. Боголюбов // Советская педагогика. – 1991. – № 9. – С. 123–129.
3. Гальперин П.Я. Теория усвоения знаний и программированное обучение / П.Я. Гальперин, А.Н. Леонтьев // Советская педагогика. – 1964. – № 10. – С. 57–65.
4. Грачев О.Ю. Методы повышения эффективности применения технических средств в учебном процессе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О.Ю. Грачев. – М., 1998. – 123 с.
5. Молибог А.Г. Технические средства обучения и их применение / А.Г. Молибог, А.И. Тарнопольский. – Мн. : Университетское, 1985. – 208 с.
6. Подкасистый П.И. Педагогика : учеб. пособ. / П.И. Подкасистый. – М. : Педагогическое общество России, 1998. – 640 с.
7. Сичов В.Г. Аудіовізуальні засоби навчання / В.Г. Сичов, В.М. Мозковий. – Х. : ХНПУ ім. Г.С. Сковроди, 1998. – 119 с.
8. Технические средства обучения [Электронный ресурс] // Большая Советская Энциклопедия. – М. : Советская энциклопедия, 1969–1978. – Режим доступа: <http://bse.sci-lib.com>.

ЧЕРКАШИН А.І.

ІСТОРИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЙ ФУНКЦІЙ ВИХОВАННЯ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Перехід до нової моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на її гуманізацію та виконання функцій соціально-правового обслуговування населення, вимагає досягнення принципово нової якості підготовки й виховання кадрів органів внутрішніх справ.